

Franciák, olaszok,
no meg
az információ...

Elveink és Ertteink

A Munkáspárt elméleti folyóirata

'97/1

TARTALOM

- A francia kommunisták 29. kongresszusa** **1. oldal**
(Fordította és összeállította: dr. Szántó György)
- A Kommunista Újjáalakítás Pártjának III. kongresszusa** **7. oldal**
(Fordította és összeállította: dr. Szántó György)
- A társadalmasított információ** **13. oldal**
(Boksa Árpád)

A francia kommunisták 29. kongresszusa

Párizs, 1996. december 18 – 22.

Bevezetés

*„Népünk követelményeinek megfelelő magasztán”
– ez a címszó hatja át a kongresszus egészét.*

A Francia Kommunista Párt Nyugat-Európa egyik legnagyobb pártja, sok száz-
ezres tagsága nagy múltra tekint vissza. A
'30-as évek antifasiszta néprfrontpolitikáját
szinte egész Európa példaképnek tekintette.
Hasonlóképpen, a második világháború alatti
ellenállás vezető ereje volt, sok ezer áldozatot
hozott, nem hiába nevezték a „kivégzettek
pártjának”. Új helyzet adódott 1945 után. A
demokratikus koalíció kormányában tevé-
kenykedett, a háborúban elszenvedett károk
helyreállításán fáradozott a szocialista és
más demokratikus erőkkel együtt, védve
Franciaország függetlenségét és demokrati-
kus fejlődését. Egy időn át De Gaulle-lal is
együttműködve.

A nyugat-európai jobboldali burzsoázia,
főként az észak-amerikai nagytőke kívülről,
főleg a Marshall-tervvel idézték elő a koalíció
szétrobbanását. Az 1981-82-es év kivételével
a francia kommunista párt ellenzéki pozícióba
szorult, és mindmáig az ellenzék baloldalán
foglal helyet. Esetenként súlyos helyzetbe ke-
rült (1956-ban), a francia kommunista pártra
is nehezedő burzsoá politika és a párt előző
dogmatikus hibái miatt (bár a kettő közé nem
lehet egyenlőségjelet tenni).

Elemelve az 1968-as politikai megmoz-
dulásokat, reformtörekvések születtek a
francia pártban is. A párt nyitottabbá vált, bár
a 70-es évek elején fontos, akkor erősen vita-
tott elméleti-politikai megállapítások születtek

a modern stratégiáról és egy korszerű kom-
munista pártról.

Ha röviden is érintjük, így jutott el a '90-es
évek elejétől a Francia Kommunista Párt mai
helyzetéhez, és fokozatosan erősödött meg
újra mind Franciaországban, mind a nemzet-
közi kommunista mozgalomban. Új, hosszú
távú politika vált szükségessé, olyan körül-
mények következtében, melyeket a Szovjet-
unió és a szocialista országok európai visz-
onyainak szétesése váltott ki. Ez nem maradt
hatás nélkül a nyugat-európai, benne a fran-
cia kommunista mozgalomra sem. Felerősö-
dött a nemzetközi, főleg az észak-amerikai,
de a francia nagytőke hegemoniája is. Ural-
kodóvá vált az ultraliberális nagytőke mone-
táris, népeket nyomorító politikája.

Ez a Francia Kommunista Párt 29. kong-
resszusának indító gondolata. Robert Hue
elvtárs, az FKP főtitkára bevezetőjében is-
mertette, mit követel a francia nép az adott
helyzetben.

Jelentős szenvedések zúdultak a francia
népre, főleg a kormány reakciós gazdaság-
politikájának eredményeképpen. Ez aggaszt-
ja a francia kommunistákat is, a nemzet jövő-
je van veszélyben. Ezzel a veszéllyel száll
szembe nap-mint nap a francia munkássz-
tály. A francia társadalom polgárságát is nagy
mértékben érinti a hanyatlás. Ez utóbbiból
ered a kongresszuson végigvonuló probléma,
a citoyenek (állampolgárok) helyzete, ami jól
láthatóan elválik a nagytőke erőitől, és köze-
ledik a bérből élőkéhez. A „pénz a pénzért”
monetarista politika nagy tömegeket tesz
tönkre. (A későbbiekben részletesen szólunk
a maastrichti egyezmény tárgyalásánál.)

Ezért van szükség egy új politikára, „dupla szükségességgel” Egyrészt nem-et mondani erre a politikára, másrészt megakadályozni a hanyatlást. Ez utóbbi szükségessé teszi az erők összegyűjtését, átalakítani a társadalmat, támogatni az embereket e harcban. Küzdeni kell az ember civilizáció előrehaladásáért, Franciaország identitásáért, hozzájárulva a népek és nemzetek együttműködéséhez. Ki kell lépni a nyomor korszakából, kommunista párt lévén radikálisan szembe kell szállni a tőkés uralommal. Ezt a harcot jól kell vezetni – hangoztatja a bevezető. Mérlegelni kell a lehetőségeket és a tennivalókat. Új szemlélet mutatóra van szükség és aktív, pozitív vitákra. A vitákban kölcsönös meghallgatásra van szükség, lévén milliók vitája a legkülönbözőbb szektorokban, bizottságokban stb. Így lehet megtalálni az újító válaszokat az egész társadalom számára.

Hue elvtárs bevezető szavait négy témakörben követte a részletes elemzés:

1. A konstruktivitást választottuk,
2. Politikánk középpontjában az állampolgár részvétel,
3. A Francia Kommunista Párt tervezdeményezése,
4. A Francia Kommunista Párt mindennapi feladatai.

1. A konstruktivitást választottuk

A kérdés kiinduló vitája milyen legyen a párt és mi legyen a fő feladatunk.

Alkotásképes legyen (konstruktív). Ez a nép követelése is. Adjon feleletet a hatalom agressziójára, alternatív politikai perspektívát, nyisson a változtatásokra, mindenekelőtt a nép szenvedésének megszüntetésére. Például a munkanélkülségre, a több mint hatmillió tényleges munkanélküli, amely élén, túlhaladja a harmincas évek válságszámaina. A

jelenlegi helyzetben négy családból egyet érint.

Franciaországban fejlett ország lévén – mondja Hue elvtárs – joggal mondható, hogy a munkanélkülség olyan, mint egy baleset. Ami a szegénységet illeti, robbanásszerűen tör előre, lehetetlenné teszi az egyén és a francia családok életét. Milliók számára különösen elviselhetetlen az az érzés, hogy semmilyen foglalkozás, gyakran hajlék sincs. Ez érinti a szellemi foglalkozásokat is, a kizárás mechanizmusa érvényesül sorsukban, nemkülönben szegénykezés az új generáció előtt. A szegénység nem szűnt meg, tenjeszkedik új és új rétegekre, mint például az úgynevezett „papír nélküliekre”, akik embertelen viszonyok közt élnek Franciaországban. A szegénység súlyos helyzetet teremt a francia ifjúság körében is, ott, ahol régebben biztonság volt a ifjak jövője sorsát illetően. Ez a „jobban élni, mint a szülők” gondolatában fejeződött ki, diplomát szerezni, alkalmazásba állni, természetes és rendes kívánság volt a párt feladata e téren, hogy hozzájáruljon mai helyzetük megváltozásához. Ez minden erővel megoldandó kérdés.

Ilyen helyzet haragot, forrongást, növekvő ellenállást és titakozást vált ki. A kommunista pártnak foglalkoznia, élére kell állni e jeles küzdelemnek. Az egyenlőtlenségek növekednek, és egyre kitapinthatóbbá válnak, felbillenéssel fenyegetnek. Egyesek gazdagodása arroganciával jár, a fináncióke és a tőzsde mindenhatóvá lettek, mindenütt no a pénz moráltalansága, hasonlóképpen a priviligiumnak. Tehát „kiáltani” kell az erőszak ellen, titakozni, küzdeni minden erővel. Nem véletlen, hogy erősödik az aggodás a jövőért, ami gyakran sajnos szkepticizmust vált ki a munkások és a polgárság körében is.

Ez ugyanakkor a politika válsága, amely elmélyíti a szakadékot a társadalom és a vezetők között. Helmuth Schmidt jóslata „a profitok ma a holnap beruházásai és a holnap foglalkoztatásai” az ellenkezőjebe süllyedt. A

„sans papier” (idegen munkások)

húsz éve mondott jóslat nem vált be. A francia helyzet is ezt bizonyítja. E tényekkel szemben kell alkotó módon válaszolni a francia kommunista pártnak a szakszervezeteknek és a baloldal más erőinek.

Az ultraliberális, monetáris politika – a termelést háttérbe szorítva – objektíve megteremti a szélsőséges, demagóg profasiszta jellegű Le Pen pártjának tömegbázisát. Ez utóbbi veszedelmesen tör előre, elég jelentős pozíciókat szerezve Franciaországban, különösen Délen. Eppen ezért a Francia Kommunista Pártnak – elemezve a helyzetet – szembe kell szállnia – lehetőleg szövetségben polgári erőkkel is – a Le Pen-féle szélsőjobbaldalissággal. Vissza kell utasítani a Nemzeti Front demagógiáját a megélhetésről, a földről, a fejlődésről. Ismeretes már az előbb kifejtettek alapján is, hogy éleződnek az ellentétek a társadalomban és az ország vezetői büntársakká lesznek hallgatásukkal, ahelyett, hogy felelnének az aggodalomra vagy cselekednének. Ennek híján Le Pen mérgező populizmusa hat „nagy seprűt” ígérve a főnököknek. A párt és más haladó erők nem beszélhetik le Le Pen demagógiáját. A kommunista pártnak, hogy teljesítse konstruktív feladatait, felelni és cselekedni kell minden téren a szélsőjobbaldali és általában a jobbaldali fenyegetésekre. Konkrét akciókat kell szervezni és vitát folytatni az említett politika résztvevőivel, de a még hallgatólag rétegekkel is. Ez régi tanulsága Franciaországban is az antifasiszta mozgalomnak.

A a demokrácia fejlesztése is megköveteli a politika új gyakorlatát, és annak bevezetését. Ebbe a harcba be kell vonni a polgárságot is, hozzájárulva a társadalom szélesebb mozgalmához, visszaszerezvén jogait, amelytől megfosztották. Együttesen kell felfedni, hogy mit jelent Franciaországban a Nemzeti Front kihívása és eszerint mozgósítani ellene. Ezt követeli meg a védekezés és az átalakítás sürgőssége, mivel az ország vezetői mozdulatlanok erre a krízisre.

A francia és más nemzetek vezetői létrehozták az európai egységes piacot a tőke

pénzügyi rentabilitása érdekében. Ez következményekkel járt a bérből élőkre, az adott ország egész társadalmára és a nemzetközi relációkra. Tudvalevő, hogy a maastrichti egyezmény kompletté tette az előkészületeket, biztosítva azt politikai és alkotmányos eszközökkel, elfogadva a nép számára pusztító következményeit. Így „a delokalizációt, a dereglementet” a közszolgálatban, hogy lenyomhassák a béreket, elvegyék a szociális vívmányokat. És mindezt az európai harmonizáció érdekében, hogy az egységes pénz megvalósítása hálót alkosson a népek, a nemzetek számára.

Divatos jelszavá és törekvéssé vált az úgynevezett mondializáció a pénzügyek terén, ami az ultraliberális tőke uralmát takarja. Mindez ellenkezik a nemzeti érdekekkel. Az ultraliberalizmus uralma a termelés szerepének csökkentésével, a monetarizmus megjelenési formája. Chirac a nép idegen érdekek elleni harcát konzervatívnak nevezi, holott az ellenállás az ultraliberális törekvések ellen a modernizációt és a demokratizálást feltételezi és célozza. Az erőteljes ellenállás a szerzett jogokat védelmezi és összekapcsolja új jogok megszerzésével a szociális regresszió elleni küzdelem elősegítésére. A gazdaságnak a szociális szükségleteket kell szolgálnia. Ehelyett azonban a francia tőkés érdekeket és a spekulációt szolgálja. Ez sérti a polgárság érdekeit, és sérti a nemzeti szuverenitást is. A francia kommunisták feladata: felelni a jelenlegi helyzetre, és a határozott követeléseket szembeállítani az ultraliberális tőkésekkel. Népszerű feladatokat kell kitűzni a munkások és polgárok bérének védelmére, a munkanélküliség, a munkaidő csökkentésére, az adópolitikában stb. Mobilizálni és beavatkozni kell nemcsak a nép, hanem a polgárság érdekében, velük együtt cselekedni. Ez az új kommunista funkció. Ez a mi identitásunk! – hangsúlyozta Hue elvtárs.

A vitából kiemelkedik néhány elem a párt oldaláról. A félelem a párt gyengülésétől már 1985 után érezhető volt. Egyes sejteket önfeláldozó munkájuk túlzásai közepette bizonyos igazságtalanságok sújtottak. A kapita-

lizmussal szemben radikális ellenállásuk ellenére sem tagadták meg az elnyomottak áldozataitól segítségüket.

Ezek a vonások is párt identitásából következnek, a francia nép, a munkások a kapitalizmus elleni harcában keletkeztek. A párt kettős érdeke is végig érvényesül, a nemzeti forradalmi mozgalmakhoz és a nemzeti mozgalmakhoz való egyidejű kapcsolatban. A III. Internacionáléhoz való csatlakozásban, majd a Népfront mozgalmában, az ellenállásban, a kinyújtott kéz politikájában. Mindig egyszerre érvényesült a drapeau rouge és a tricolor szimbóluma. Választ kellett adni a hidegháború éveiben is, a gondolatok dogmatikus megfagyása idején is. A francia kommunisták a néppel való szolidaritást nem tévesztették szem elől akkor sem. A párt a hetvenes években késéssel ugyan, de felvette az újítás fonalát. Megteremtette az új stratégiát a párt 22. kongresszusán, a később sokat vitatott közös programot a Szocialista Párttal. Ez az új stratégia a harmincas évekre nyúlt vissza, nemet mondvá a dogmatikus szektásságra. Elvetette a proletár diktatúrát, a szovjet példa másolását (ezt más nyugati párt is követte). Meghirdette a szükséges, komak megfelelő reformpolitikát. A nyolcvanas évek elején ez tükröződött a rövid ideig tartó, a szocialistákvaló közös kormányzásban. Identitásuk ezekben a sok évtizedes változásokban szilárdult meg, különös tekintettel a Szocialista Párttal való együttműködésben.

2. Politikánk középpontjában az állampolgári részvétel

A politika csinálásának és elfogadásának egy más fajtája, az általános stratégia és taktika megvalósításának új formái fogalmazódtak meg a párt 29. kongresszusán. Az új formák hivatása, hogy megfeleljenek a mai szükségleteknek, határozott orientációval kell rendelkezniük.

1. Meg kell engedni a részvételt azok számára, akik kívül állnak a munkásmozgal-

mon, hogy, kezükbe vegyék, ami ma még kívülálló nézettek is tűnik szemükben. De szükség van arra is, hogy küzdelmükben szerepet játsszon a párt is. Meg kell találni a dialógust velük új szerepük kidolgozásában. Az élet sokfelé vezet, feladatunk levonni a tanulságot az 1995. novemberi-decemberi mozgalmakból. Mi a szerepük a kommunistáknak, mit tegyenek, milyen elkötelezettséget vállaljanak? A felelet nem lehet dogmatikus. A kommunisták jelenléte nem elegendő, politikai vitákra van szükség, a nehézségek okait feltámi számukra, megoldásokat javasolni a polgárok kérdéseire. Egy új baloldalt elősegíteni, közös feladatot vállalni a haladókkal, az ecologistákkal, a bérből élőkkel, általában az állampolgárokkal. Tényleges kapcsolatot építeni a szervezetekkel, a személyekkel. Elkerülni az izolációt, legyőzve azokat, akik szakítást provokálnak. Megállapodásra van szükség a citoyen-ekkel, minden lépésben és vitában is erősíteni a baloldalt. Lényeges elvi kérdés a citoyen-ek és az osztályharc kapcsolata. A kérdés, hogy az új taktika helyettesíti-e az osztályharcot? Ezt sokan vitatják a kongresszuson, preferálva a „munkás és néptömegek” elnevezést az osztályharcban. Egészében a burzsoáziáról beszéltek. A legjobb szónokok is az elnyomás elleni harcban elrejtették a citoyen-ek szerepét a szocialista mozgalomban. Ellenkezőleg: növelni kell a konkrét szolidaritást velük, tényleges kapcsolatot építve a személyekkel, szemben az izolálással, amely vereséget eredményezne. A demokratikusan választott képviselőknek is feladatuk a kapcsolatépítés, fenntartva a kapcsolatot a választásokon is. Szükséges, hogy minden megállapodás az „asztalon” legyen, a különbségeket is figyelembe véve. Ez a szocialistákvaló kapcsolattartásra is érvényes. Együttes fellépés a liberális, monetarista, nagytőkével szemben a demokratikus jogokért, ami az úgynevezett citoyen számára is fontos követelmény „életkérdés”. A citoyen mozgalom nem helyezhető szembe a politikai pártokkal, ellenkezőleg új vitalitást jelent megkülönböztetve a baloldali és jobboldali pártokat. A citoyen részvétel és a kommunista párt kapcsolata is világos. A kommunista párt legyen

dinamikus és „hasznosan” járjon hozzá a mozgalomhoz, előfeltételek nélkül a legjobb megoldáshoz, új jobb élethez. Régebben ezt úgy hívták: a párt vezető szerepe. Lényeges, hogy jó kapcsolat legyen a két mozgalom között. Ez, persze, feltételez egy modern, nyitott kommunista pártot, egy pártot az osztályharc feltételei között, amely objektíven tartalmazza a citoyen részvételt is. A párt ebben a szelvényben dolgozza ki új javaslatait, figyelembevéve az új helyzetet Franciaországban. Milyen kérdésekből? Közös tervet alkossanak, folytatva a beszélgetést, elmélyítve az elemzést, nem feledkezve meg a történelmi tapasztalatokról a harmincas évek válságában, az ellenállásban, az üzemfoglalásokban stb.

Ma persze más feltételek vannak, újabb kihívásokkal kell szembenézni a jövőben. A terv tartalmazza:

1. a kapitalizmus meghaladását. Ez beillesztik a kommunisták hagyományos terveibe is. Gyakran feltett kérdés már az 1987-es, 26. kongresszus óta. Kiindulás: a kapitalizmus embertelen feltételeket jelent a társadalom egyéneinek, jó volna megszabadulni tőle, de ez nem dekrétum kérdése. Van akarat széleskörűen szociális átalakulásra, de ez nem proklamáció kérdése. A jelenből, a létező realitásokból kiindulva, azokat alakítva kell cselekedni, amellyel véget vehetünk a kapitalizmusnak. Szép az Internacionálé formulája: „a múltat eltörölni”. De sohasem így történt. Nem lehet rögtön tabula rasát csinálni. Az eltörés fogalma és folyamatának nehézsége jól láthatók a volt Szovjetunióban, feléledt a kapitalizmus.

2. Ma is felmerül a szocializmus kérdése. Mit mondhatnak a szocializmusról a kommunisták, a francia színezetű szocializmusra. Hasonló a vita, mint a kapitalizmusról! Világos, hogy egycsapásra nincs szocializmus, nincs átmenet nélkül. Folyamatról van szó. Nem lehet a fejlődés által felvetett szakaszokat átlépni. Ezt igazolja az egykori „NEP” politika, de a többi, elbukott szocialista országok tapasztalatai is. Ma is igaz, bár újra nagyon

messziről kell kezdeni! Az alapot a termelés nagy szektorai meghatározzák! Harcolni kell és legyőzni a kapitalizmus logikáját is.

3. A franciaországi harcok lényege: „meg akarjuk változtatni – a kongresszus megáldapítása – a francia társadalmat, egyidejűleg hozzájárulni a világ megváltoztatásához”. Kiterjeszteni a harcot földünkön a szabadságért, ami egybevág a francia kommunisták identitásával. Nincs szükség – állítják – „új kommunizmusra”: ha hozzájárulunk a változásokhoz, ami végül is igazságosságot teremthet a világon. Véleményünk és feladataink távol vannak, sőt ellenkezője a nagytőkések úgynevezett mondializációjának. A multimédiák az információ forradalma, a hatalmas kapacitások a népeket kell, hogy szolgálják, teremtő gondolatiságot azoknak együttműködésével. Ennek így kell lennie Franciaországban is, a pénz hatalma helyett. Franciaország nincs egyedül. Más népekkel együtt küzd a tőkés mondializáció ellen, az észak-amerikai és más országok finánciókésai ellen. Ilyen formán egy ténylegesen alkotóbb Európa jöhet létre, az ultraliberalizmus uralma helyett, egy igazságosabb, emberibb Európa.

4. Az egység kérdése és a Maastricht-szindróma. Újra és újra felmerül a baloldali egysége, a baloldali pluralizmusának egysége. Ez az egység hegemonia nélküli kell hogy legyen. Sokféle szervezet egysége, benne a citoyen egysége. Nincs az egységnek limitje. Benne foglaltatik a szocialista párt radikális pólusa is. Az egység szempontjából fontos kérdés a maastrichti egyezmény. Ebben az FSzP előzetes kötelezettséget vállalt. Ezt egyenesen lemondani nem lehet. Maastricht szinte szimbolikussá vált Franciaországban, egy európai konstrukció börtönébe van zárva. Ezt a börtönt csak baloldali politikával lehet felnyitni. Kérdés, hogy ezt a politikát vállalja-e a szocialista párt? Ésszerű volna referendummal megkérdezni Franciaország népét az ország jövője érdekében. Ki kell fejleszteni egy nagy kampányt, revízió alá véve a maastrichti egyezményt és következményeit. A Franciaország szuverenitását ért sérelmet összekötve az ultraliberalizmus elleni harccal gazda-

sági-szociális és pénzügyi téren. Döntő feladat tehát, hogy a baloldal együtt haladjon a haladókkal, megtörve a jelenlegi helyzetet, új kormányt alakítva, amelyben a kommunista párt is részt venne a polgárokkal szövetségben.

3-4. Az FKP tervezdeményezése és a kommunista párt mindennapi feladatai

Már a kongresszusi beszámoló bevezetőjében szó esett a kommunisták szerepéről a mai Franciaországban. De a beszámoló fent jelzett fejezeteiben az FKP konkrét javaslatairól és végül, mindennapi feladatairól és a párt módszereiről folyt a vita. A javaslatok kiindulópontja – ami átszövi az egész kongresszust és fő mondanivalóját: egy széles front kialakítása és elősegítése. Hogyan? – teszi fel a kérdést a Hue, a párt főtitkára. Néhány gondolat merült fel a konkrét kezdeményezésre. Széles körű viták, ezt célozták már a pártban és a l'Humanitében. A találkozó szükségeséről, az eddigi tapasztalatokról, új radikális politikáról, a párton belüli véleményekről és kezdeményezésekről. Nem utolsósorban új elképzelések felvetéséről, a válság megmagyarázásáról, az ultrabaloldali régi jelenségekről, a párt beavatkozásának lehetőségeiről. Legdöntőbb kérdések, amelyeket a kommunisták felvetnek: a foglalkoztatás új koncepciója. Döntő harc folyjék a munkanélküliség ellen, egyidejűleg munkahelyteremtésért. A munkaidő megrövidítése, a bérharc, a szociális jogokért, a demokratikus részvétel, tervjavaslatok kidolgozása, nagy tömegű megoldások új munkára. Részvétel a szakszervezeti harcokban, ahol ez a küzdelem konkrétan folyik.

Harc a finanszpolitika ellen. Van pénz a fenti követelésekre. A feltétel: más adózás, hitelspekulációk helyett. A közpénzek megteremtése és a ráfordítások megváltoztatása. Új koncepciók lakásépítésre. Új konstrukció a nemzetközi kereskedelemre, környezetvéde-

lemre. Még konkrétan: másfél munkaidő-kalomb létrehozása, 35 órás munkaidő bércsökkentés nélkül, 700 ezer munkahely fiataloknak, akiket tömegesen sújt a munkanélküliség és az első munkahely hiánya. A nyugdíjasok életkörülményeinek javítása stb. A személyiség jogainak létrehozása, jog az egészségre, lakásra stb.

Civilizáltabb életért. Az erőszak elleni harc az igazságért, a közbiztonságért, egy igazi emberi közösségért. Új viszonyokért a politikában.

Nem utolsó sorban: a párt javaslatainak megvalósítása nagy mértékben függ a párt szervezeti tevékenységének eredményességétől, az új típusú párttá válástól. Az új típusú párt a motor szerepét tölti be, sok vitával az alapszervekben. Ezt a vitát, megegyezést folytatni kell a vállalatokban, az üzemekben a népi negyedekben, egyszóval mindenütt. Sok tennivaló hárul a tagságra, a funkcionáriusokra. Vagyis hasznos legyen a pártszerű élet. A sokféleségen, az eszmék, nézetek szembesítésén alapuljon, az így realizált egység a döntő, elvetve a demokratikus centralizmus régebbi kötelmét. Ez utóbbi már az előző kongresszusokon is elhangzott. A sejtek, a különböző szintű szervezeti formák vonzóak legyenek. Jól látható tehát, hogy az FKP korszerű kommunista párttá alakul.

Az így kialakult elvek alapján az FKP választási megállapodást kötött a Francia Szocialista Párttal, különösen annak balszárnyával. Az eredmény bizonyította a kommunisták helyes döntését, különösen az európai közös pénz elvetésével, a maastrichti egyezmény helyett széles nemzeti, polgári baloldali összefogást hirdetve.

A választási eredmény igazolta helyes döntésüket: a kommunisták majdnem megkétszerezték mandátumaik számát a volt 22 helyett 38 mandátumot szereztek az összes szavazatok 9,8 százalékát kapták. A megalakuló kormányba 2 minisztert is delegáltak. A helyes elvek materiális valósággá váltak.

A Kommunista Újjáalakítás Pártjának III. kongresszusa *

Róma, 1996. december 12-15.

Előjáróban a kongresszusi beszámoló leszögezi, hogy a kongresszus feladata más, mint az előzőké. Már nem csak a párt létezéséről van szó, miután ez már a kivívott győzelem és nem csak a párt általános vonalát jellemzi. Feladata sokkal több:

Megköveteli az eddigi politika túllépését, egy hosszú, korunkból fakadó szociális, politikai, kulturális munka elvégzését. Napirendre kerül a politikában a társadalom átalakulásának kérdése, új formák kialakítása, melyet a kapitalista termelési mód megkövetel általában és Európában különösen. Politikai vonaluk kifejeződik a radikalizmus és az egység dialektikájában.

A politika fejlődése tiszta megítélést követel, minden kétséget kizáróan osztályjellegű teljes megértését. A gyakorlati politikában ez a radikalizmus és az egység összekapcsolásában kell, hogy kifejeződjék és bizonyítsa a nyitás szándékára vonatkozó erőfeszítést.

Ezt mutatja a párt álláspontja és hozzáállása a Dini-kormányhoz, majd Berlusconi elbukása után a Prodi vezette úgynevezett „Olajfa” kormányhoz. A Prodi-kormány kívülről való önkéntes támogatása és rákényszerítése pozitív akciókra. A kommunista párt a mérleg nyelvét jelenti a Prodi-kormány létében, a kívülről megtámogatott parlamenti többség biztosításában (az úgynevezett centro-sinistra kormányhoz való kommunista állásfoglalásban). Ez tükrözi a Rifondazione

arculatát; egyrészt ellenzékiességét, másrészt esetenként támogatását és úgynevezett konkrét esetekben a különbség meghatározását az olasz politikai életben.

Mindez új vagy felújított szerep, amit régebben Togliatti, az OKP főtitkára konstruktív ellenzékiiségnek nevezett. E taktika a növekedést, a jelenléteket és a befolyást van hivatva biztosítani, ami a párt számára új szerep. Ebből a szemléletből kiindulva kell választ adni az elhatározásokhoz, a választásokhoz.

A politikai válaszok összekapcsolódnak a párt alapvető opcióival, az alsóbb rétegek megjelenítésével. De nehéz feladat, hogy a párt (a mozgalom) befolyásolhassa a Prodi-kormányt, és végül, hogy az ország egy új reformfolyamatot élhessen át, megjelölve a kiutat, amelyet a nyolcvanas évek romboló viszonyai keltettek, majd a kilencvenes évek szerencsétlen neoliberais politikája tetézett.

Figyelembe kell venni a különbségeket is (a Prodi-kormánytól és a PDS-től – szocialistáktól), úgy, hogy a támogatás és a harc ellenük az érem két oldala legyen.

A jól átgondolt politikai válaszok jelenleg és a jövőben is mélységesen behatolnak a társadalmi rétegekbe.

Napirendre kerülnek – párhuzamosan – gazdasági, szociális, intézményi kérdések, amelyekre válaszolni kell. A kongresszusi beszámoló visszatért április 21-re, a jobboldaliak vereségére, Berlusconi bukására. Ez utóbbi

* A párt olasz neve Partito della Rifondazione Comunista

jelentős politikai esemény volt. Nagy várakozásokat vetett fel az országban.

Mindazonáltal a vereség nem volt homogén jellegű, amely spontán mozgalmakat hozott volna, vagy automatikusan egy új reformfolyamatot indított volna el az új kormánypolitika irányában, azaz egyértelműen pozitív választ adott volna a változásokra, itt és most arra a kérdésre, hogy ebben a fázisban megvalósulhasson egy új alternatíva a tömegmozgalomban.

A nehézségek hatalmasak egy új reformfolyamat kialakítására. Figyelembe kell venni az Európában történeteket, ahol a kormányok konzervatívok, és ahol előtérben álltak és állnak a támadások a szociális állam ellen.

Az ország kapitalista erői és hatalmasai, a centro-sinistra (középbal) tekintettek, így akartak az elbukott jobboldali kormányon túljutni és a szociális konfliktusokat elsüllyeszteni, a kommunistákat kizárni a megoldásokból. Konzervatív válaszokat adtak, reformellenes intézményi rendszert kívántak teremteni, mely átláthatatlanná tenné a szociális konfliktusokat, neocentrista választ adva a növekvő hiperliberális veszélyre.

Ebben élen járt a Lombard Liga, kihasználva az Észak-Dél kontrasztot, a gazdasági-szociális ellentéteket, visszatérni a „vadkapitalizmusra”, szétvenni a központi államot, a „szociális” államot az északi nagytőke érdekében.

Ezek a veszélyek – neoliberalis, neocentrista és centro-sinistra – ma is szönyegen vannak, bár a növekvő ellenállás következtében például múlt év április 21-én vereséget szenvedtek, és bizonyos klímaváltozást hoztak Itáliában, új elemek keletkeztek. (Középbal kormányzat jött létre.) De nem tűntek el a veszélyek, jelenlétüket (Berlusconi és Fini jobboldal) fokozza az a tény, hogy Európában szaporodtak a gazdasági recesszió tényei, új lökést adva a neoliberalis vonalnak (Olaszországban is). A nemzetközi monetáris nagytőke (például a német) új és új módon terjeszti ki befolyását Dél-Európára. Nem véletlen, hogy Kohl vezeti Európában ezt az of-

enzívát, mindenáron bevezetni (a közeljövőben) az egységes pénzt. Egyidejűleg kiterjeszteni törekednek a szociális állam elleni támadásokat, abszolutizálva a mielőbbi monetáris logikát; mondván, nincs más politika Európában.

Ebből következik a harc a maastrichti vonal ellen, a foglalkoztatásért, az ekológiáért, a szociális biztonságért, az úgynevezett „tagli” (megvonások) politikája ellen. Az említett problémakör érinti a szakszervezetek autonómiáját. Erősödtek a jobboldali törekvések a szakszervezeti mozgalomban. Veszély fenyegeti harcaik osztályjellegét és törekvéseit.

Ez a törésveszély kiemeltté teszi a Rifondazione törekvéseit a belpolitikában. Részletesen szó esett a kongresszuson a konfliktus és az autonómia összefüggéséről. E tekintetben újra javasoljuk – mondta Bertinotti, a párt főtitkára – a kiindulást a munkafeltételekből, a dolgozók autonómiájából, figyelembe véve a dolgozók szakszervezeteit, azok bizonyos rekonstrukcióját, demokratikus és tömegjellegét, a megújulásuk módját és működésüket. Szükséges tehát folyamatossá tenni egy új radikális tömegmozgalmat (lásd a fémmunkások nemrég lezajlott sztrájkját és tömegtüntetésüket az észak-olasz iparvidéken) a foglalkoztatás védelmében, az üzemek bezárása ellen. Ellenállás nélkül nincs lehetőség autonóm tervek megvalósítására sem. Ismemi kell az egyes célokat és az új alternatív folyamatokban elképzelni egy új fejlődési modell megteremtését.

A kongresszusi beszámoló nyomatékosan hangoztatja a demokrácia és a részvétel összefüggését és az elnöki rendszer elleni harcot. Az elnöki rendszer és a liberális restauráció elleni ellenállás a náci fasizmus elleni harcban született és meg kellett felelnie a demokrácia megsejtése elleni küzdelemnek, az alkotmánynak. Ez a harc látható a mai kapitalista világ törekvéseiben, az integráció és a globalizálás folyamatában, a nemzeti államok tudatos lerombolásában. De hasonlóképpen érezhető ez a szakszervezetek növekvő jobboldali intézményesítési törekvései-

ben, az egyetemes választás rejtett válságában is. A kommunista párt javaslata, hogy a vita középpontjában a reformokat, napjaink tényleges demokráciáját, a tömegek döntő szerepét kell hangsúlyozni, helyes viszonyt létesíteni a centrumok és perifériák között, Európa és Itália, a városok és régiók között.

Mindezekből következhet egy új szociális állam, a fejlődés egy más modellje. Korunk krízise megoldhatatlan a nők és a férfiak körében egyaránt, a munkanélküliség legyőzése nélkül. Ez nem vihető át egy későbbi időre. Éppen ezért ez a Prodi-kormány próbája is, és ettől függ, hogy a kormánynak lesz-e jövője. Ezt kell mérlegelni a kommunista pártnak.

A mi támogatásunk – Rifondazione támogatása – attól függ, hogy mit tesz az úgynevezett középbal kormány. A siker függ a mozgalom növekedésétől, a tömegek mozgósításától. Ez utóbbi sürgős és állandó feladat – hangsúlyozza a beszámoló, bár látják, a szükségéstől még messze vannak, főleg a kollektív harcoktól, a nagyarányú felvonulásoktól, a tüntetésektől. Igaz, vannak pozitív jelek a treugon megtörésére. Ezt bizonyítják a már említett fémmunkások harcai is. De máshol, az iskolákban is mutatkoznak pozitív jelek. Ez utóbbi különösen elősegíti a kapcsolatokat a munka és a társadalom között. Új formákra is szükség van a mozgalomban, különösen a nőmozgalomban, hiszen a nőket jobban sújtja a munkaidő meghosszabbodása, az egyenlőtlen bér stb.

A Finanzia átfogó elemzése még nincsen befejezve, bár eddig is látható kegyetlen lépéseket tettek a dolgozók ellen. Támadásuk fokozódott az egészségügy, a nyugdíjasok ellen. Ez egybevág a nyugat-európai, főleg német törekvésekkel, többek között Kohl ismert offenzívájával. Itália megpróbálja kivonni magát a konzervatívok halálos öleléséből, hogy a Prodi-kormány törekvései ellenére a szociális jogok megmaradjanak, bár ez utóbbiak eddig is elég limitáltak voltak (korlátozottak).

Összefoglalva az ajánlott stratégia: az alternatíva kiindulópontja: a foglalkoztatás, a

munkaidő általános csökkentése változatlan bérekkel, új, hasznos termelési ágazatok megteremtése. Szakítás a neoliberais politikával, amely generálja a tömeges munkanélküliséget, a közösségi pénzek elherdálását. Küzdeni a negatív jellegű privatizáció ellen.

Fontos feladat: visszaállítani a közösségi szektor hitelét és a produktivitás hatékonyságát. Nagyobb figyelmet kell szentelni az egyéni érdekeknek, az emberek meggyőzésének. Mindez döntő kérdés a kapitalizmus két ciklusa közötti fázisban. Ezért javasolják az egész baloldalnak, a szocialistáknak is az előbbieket figyelembevételét. Ugyanakkor szembesítésre van szükség más kultúrákkal, ami az említett folyamat részeként kezelendő. Vissza kell térni Marxhoz, nem csak a kapitalizmus elemei kritikájának metodikájához, mert gondolataiban van a forradalom kategóriája és a haladás egy más szociális rendhez, beleértve a politikát is. A Rifondazione kommunistáinak meg kell találni azt a kapacitást, amely új erőt ad a szocialista eszmeiség uralmának, amely átjárta az ország életének, osztályainak történetét.

Ez a szocialista eszmeiség jelentkezik mint szükségesség az új generációk fontosabb területein, valóban, mint radikális kritika az elüzettedesséssel (mercifikáció) szemben. A szocialista eszmeiség öröksége napjainkban is a növekedést alakító folyamatok integráns része. A szocialista eszmeiség megköveteli, hogy sértés és elhallgatás nélkül tárjuk fel a munkásmozgalom történelmi vereségeinek, a szocialista rendszerek bukásának okait. Ez különösen fontos a mai kapitalizmus modernizációs folyamatában. Vagyis kritikuson kell elemezni és történelmileg bírálni a demokrácia, az önkormányzás, a munka és az egyének új felszabeditása érdekében, összekötve az osztályok közötti harc új történelmi ciklusával, elősegítve egy új szociális modell megalkotását. Hivatkozással a 68–69-es évek mozgalmaira, az akkori vívmányokra, vissza kell szerezni tartósnak ígérkező elemeket, amelyek egy része veszendőbe ment. A fő kérdés az új fázisban: újra definiálni az átalakulás tervét. Az említettek a múltban, a

történelmi blokkokban jelentek meg és formálódtak.

Ma a technika haladása, az osztályösszetétel, a tömegkultúra változásaiban ennek megfogalmazását, az átalakulást kell megtalálni aktuális és új sajátos problémáira. Az új problémák új, eltérő megoldásokat feltételeznek, nem feledkezve meg a párt tradícióiról, szociális gyökereire való támaszkodásáról, a tradícióról, az elidegenedésről, amelyek meghatározzák a kollektív terveket, az osztálykonfliktusokat, az új szociális függőséget, főleg az idegen tőkétől. Az átalakulás érdekében meghatározó szempont az elszegényedés kimutatása, amely bizonytalanságot és szenvedést jelent a mai munka jellegzetességei miatt. Adva van tehát egy oldalról a kapitalizmus elidegenedésének új formája, más oldalról az új reform kritikus lehetősége. Sok lépést tettünk – hangsúlyozta Bertinotti –, de még sok van hátra. E viszonyok között létrejöhet a Rifondazione és a „zöldek” egysége is.

A probléma lényege a konfliktus nemzeti- és osztálydimenziójának politikai túlhaladása. Hatalmas és bonyolult kérdés ez, ha a nagy munkásmozgalom vezette küzdelmekre gondolunk – fejtette ki a kommunista párt vezetője –, amelyben a népek harcban állnak függetlenségükért, életminőségükért. Európa vált direkt politikai akciójuk színterévé. Egy alternatív európai platform létrehozása, a maastrichti platformot korrigálva, amely Európa elvállalásának eszméjén nyugodna. Ellenkezőleg ez olyan válságot jelent, ami kiterjedésénél és a történetek folytán negatív hatással lehet az átalakulási folyamatokra, éppen Európában, ahol lerombolva a ma előtérben levő tendenciákat, jelentkezne a nyugat-európai kormányzati politikában (Németországban, Franciaországban stb.).

Felvetődhet azonban egy olyan szociális modell tervezete is, amely különbözne az amerikai, a japán, a német, sőt az ázsiai „kistigrisektől” is. Ebben a keretben az európai konstrukció folyamatában a tömegek részvétele szükségessé válik, például egyidejűleg

harc a munkanélküliség ellen, a teljes foglalkoztatásért, a szociális állam reformjáért. Meg kell tehát változtatni a tömegmozgalom alkotó céljait. Közös akciókkal a különböző baloldali erőket bevonni, az új lehetőségeket felhasználni. Tegyük hozzá, hogy ez az új, a mai helyzethez alkalmazott politikai stratégia hasonló, mint amelyről Togliatti a párt IX. kongresszusán már beszélt. Egy másik kérdés is napirendre került: a munkakonfliktusok növekvő függősége a világskálán. A gazdaság globalizálása – összefüggésben az erőviszonyok változásával –, a decentralizáció az elosztó szervezetekben, a tulajdonosok érdekében figyelembe véve a többletérték szempontjából is. Újabb akciók kell közbevetni az állami politikában, beavatkozni az említett tendenciákba és nem alárendelődni, mintha ezek természeteseek és változtathatatlank lennének.

A harcnak így új, tervezett területei vannak, mégpedig nemzetfelettiek, amelyekben azonban meg kell védeni a nemzeti érdekeket. Be kell lépni a körforgalomba, vagy a nemzetközi akciókba. Tekintettel kell lenni arra, hogy nem létezik a szocialista tábor, ami nem azt jelenti, hogy ne álljunk ki például Kubáért, figyelve problémáit, vagy csökkentsük szolidaritásunkat, és ne lássuk forradalmi kapcsolatainkat. Egy európai alternatív platformjának megalkotása – ami a Maastricht-Európa fennállásának eszméjén nyugszik – mint a fejlődés és a szociális ütközések területe realitást jelent számunkra kiterjedésénél és történeténél fogva. Ez azt jelenti, hogy olyan autonómiát lehet kialakítani, amely eltér az amerikai, a japán, vagy a „kistigrisek” tervétől, bár figyelemmel kísérni a globalizációs folyamatot is. Ilyen horizontban a tömegek részvételével elvezethet olyan helyzethez, amelyben benne foglaltatik a munkanélküliség elleni küzdelem, a szociális állam reformja, a közös akciók, az antagonisztikus formák feloldása is. Feladat, hogy direkt akciókkal beavatkozzunk az állami politikába, a konfliktus szervezeteibe, a mondializáció elleni harcba, mely utóbbi a Dél világát is veszélyezteti. Így tehát a harc új területeit lehet megcélozni nemzetek

feletti szinten, az egész világon érvényesíteni. Ez a nemzeti érdekeket is elősegíti. A kapcsolatot a helyi és nemzetközi akciók között szorosabbá válik, a kapitalizmus strukturális folyamatának természete miatt. Ezt a tömegek harcának vezetői nem téveszthetik szem elől.

Ami a nemzetközi kérdéseket illeti, növekvőben van egy új amerikai törekvés, egészen addig, hogy az ENSZ autonóm szerepét csökkentve életre keltsen egy katonai rend modelljét az általa vallott planétáris síkon. Mindez megnövelte az új típusú háborúk veszélyét, mint látható volt a Perzsa-öbölben, vagy Boszniában. Mind gyakrabban alkalmazzák a gazdasági embargót és egyéb fenyegető eszközöket. Éppen ezért – hangsúlyozza a kongresszus – állandóvá kell tenni az antiimperialista hegemonia elleni küzdelmet. Végül a beszámoló rátért a párt feladataira, tevékenységének formáira, hangsúlyozva a párt tömegjellegét és kommunista voltát. Ugyanakkor szükségessé vált a párt megújulása politikailag és kulturális téren egyaránt. Ezt a tapasztalatok diktálják. Ismeretes: a párt az Olasz Kommunista Pártból vált ki, ami köztársasági követelményt támasztott. Az első probléma az akciók hatékonyságát határozta meg, eredmények elérését itt és most. Az első követelmény tehát a tömegek akut szükségleteiből fakadt. Ezt „írta elő” hosszú évek hátrálása és néhány veresége.

A másik probléma – nem kevésbé fontos – az érzelm-érzék visszaszerzése a politikai akciókhoz. A 80-as években, a 90-es évek elején meggyengültek az említett érzékek, hozzáállások, a széles tömegek előtt eltűnt idegenné vált a hatalom gyakorlásának ügye, pedig az élet megrontottá és elszegényedetté vált akkor, amikor új kérdések merültek fel a politikában. A párt megalakulásával nyilvánvalóvá lett az újjászületés, a változás reménye. Létrejött a két baloldali párt és annak küzdelme is. A baloldalnak az a része, amit a PDS (Baloldali Demokrata Párt (szociáldemokrata) a Szocialista Internacionálé tagja) jelent, nem tűzte napirendre az éleződő problémákat.

Velük megszületett egy olyan baloldal, amely szakított a munkásmozgalom tradíciói-

val, helyette egy új liberális politikai kultúra jegyeit vette fel. Ez a cselekedetük korrekciót tett szükségessé a baloldali erők között. Máig, egy hosszú szakaszon át, szembekerülést eredményezett a szocialisták és a kommunisták, vagyis a reformisták és a forradalmi erők között, bebetonozva az általános perspektívát. Vagyis két baloldal született, amelyek radikálisan különböző eszméken nyugszanak. Ezek a különbségek jelentkezik a kapitalista társadalom kritikájában, még élesebben a kapitalizmus korrekciós kísérleteinek megítélésében, szemben a Rifondazione Itáliára és Európára vonatkozó álláspontjával. A Rifondazione javasolja az ellentmondások feltárását, egy tagolt, megkülönböztetett, radikális reformfolyamat kidolgozását különösen szociális téren a szükséges egység érdekében. A kívánt radikalizmus nem szélsőség, hanem harci célokból eredő, az ellentmondásokat figyelembe vevő cselekvés. Radikalizmus és egység szükséges stratégia. Ezt a két utat kell erősíteni, valamint erősítve a pártot, a kihívást a hegemoniáért. Fontos célja a pártnak, hogy a társadalommal való viszonyában a szocializmus nyitását ösztönözze, amely a szélesebb nyitás előfeltétele. Harcot kell folytatni mindenféle szektarianizmussal és konzervativizmussal szemben, ahhoz, hogy a párt szereplője lehessen az alternatíva megalkotásának, és részt vegyen az úgynevezett átalakításban. A szektarizmus megakadályozza a viszonyt azokkal a mozgalmakkal, amelyek képesek felismerni az autonómiát és amelyek belső hordozói, szembefordulói lehetnek egy stratégiai opciónak, tagadva minden más szövetséget más politikai erőkkel.

A szektarianizmus tehát ma az alternatíva megalkotásának akadályozója, ellensége az egységnek, pragmatikus megalakulásának. Veszélyezteti a párt újjáépítését és növekedését. Küzdeni kell a balosság ellen, figyelembe véve a történelmi tanulságokat. Növekvő figyelmet érdemel a szektarizmus elleni harc az új generációk és a nők megnyerésében. A kulturális csata pedig éppen azt célozza, hogy a párt reformját vigye előre, oly mó-

don, hogy a párt a társadalomnak adekvát szereplője legyen, és az átalakulást szolgálja. A fiatalokat bátorítani kell, hogy megértsék jelenlétük fontosságát a párt újjáalakításában. Hasonlóképpen: a nőknek a férfiakkal együtt kell részt venni a politikai vállalkozásokban. Ez visszavonhatatlan folyamat. Ne legyen mód gyengíteni a javasolt politikai vonalat, delegitimálni azt, aki ahhoz csatlakozik. Ne legyen mód belső konfliktusra a vezetők között. Demokratikus módon kell megoldani a részvételt a kapacitás növelésével, hogy megértsék a tagolt és plurális vezetőség csoportok kompozíciós gazdagságát mint a politikai vonal egyetlen szelekciós tényezőjét annak megvalósításában.

Az alternatíva megvalósítása feltételezi az erőviszonyok megváltoztatásának megértését az osztályok közötti harcok mozgalmak körülményei között. A munka sikerre kívánja, hogy a kommunisták kiterjesszék szervezeteik jelenlétét mindenütt, és szívárognak be a munkahelyekre, az iskolákba, a kultúr- és kutatóközpontokba, elősegítve a radikális körök hálózatának kiszélesítését a társadalom szövetébe. Ugyanakkor képesek legyenek állandó viszonyban lenni a párttagokkal, figyelembe véve a társadalom osztályszerkezetének gyors átalakulását, ismerve a valóságot. Például az informatív jellegű társadalom

kibontakozását. A kongresszuson tárgyalásra kerültek a merev formulák és a konzervativizmus veszélyének jelenségei is. Ennek elhárítása erősíti, meghatározza a pártban a vezető csoportok kiválasztását.

Végül érdemes megemlíteni, hogy ezeknek az elveknek a gyakorlata jelentős eredményekre vezethet.

1997 májusában Észak- és Közép-Olaszországban a baloldal jelentős eredményt ért el az ügynevezett adminisztratív (közigazgatási) részleges választásokon. Így 52 mandátumhoz jutott a kommunista párt, több polgármesteri széket is elnyerve Észak- és Közép-Olaszország nagyobb városaiban (pl.: Torino, Ravenna, Mantova, Trieszt stb.). Ezen kívül 72 mandátumot nyertek e terület más városaiban.

Az említett városokban a Rifondazione és a PDS (szocdemek) egymást támogatva indultak, választási szövetséget alkottak. Újra és újra bebizonyosodik, hogy helyes taktika a munkáspártok összefogása – ha részleges és ideiglenes is –, ahol a PDS jelöltje elutasította az együttes fellépést, a jobboldal győzött.

Mindez azt is mutatja, hogy egész Olaszországban helyes politikai – ha nem is mindig felhőtlen ez a viszony – vonal a munkáspártok összefogása a jobboldal ellen.

A társadalmásított információ

A Munkáspárt kongresszusi téziseiben szó esik az információs vagy informatikai társadalomról. Sokan nem értik, mi közük lehet a marxistáknak a hagyományos osztályszerkezetet, termelési viszony- és értékelméleteket, az osztályharcot tagadó, polgári jövőképhez. Való igaz, hogy a polgári ideológia megpróbálja a tőkés társadalom újabb győzelmeiként magyarázni az információ forradalmát, de ettől még a tény tény marad: történt, s történik valami, ami minőségét tekintve más, mint ami korábban volt, s amihez nem szabad fölényesen lekezelő, elutasító gesztussal viszonyulni. Meg lehet tagadni, embertelennek lehet tekinteni mindazt, ami korunk elidegenedett viszonyai között történik, de a forradalmárok attól forradalmárok, hogy nem konzerválni, hanem meghaladni akarják a létezőt. A tudatos forradalmárok, forradalmian újat feltalálók – nem csak a marxisták – pedig azért tudnak újat alkotni, mert a feladatira, annak legoptimálisabb megoldására összpontosítanak. Gondoljunk csak arra, hogy a villanykörté feltalálója, az amerikai Edison, biztosan tudott volna tökéletesebb lánggal világító hagyományos fényforrást is csinálni, de ő, nem a már meglévő technikai eszközökben (fáklya, gertya, petróleumlámpa), hanem a célban (több és egyenletesebb fény) gondolkodott. Ha pedig a marxizmus gyökereihez nyúlunk vissza, ne felejtjük, hogy a marx elmélet, Marx és Engels műveinek legjava, éppen azért tudomány, mert a szerzők a kor tudományos ismereteinek, kutatásainak legújabb eredményeit igyekeztek felhasználni. A marxizmus klasszikusai gyakran figyelmeztettek arra, hogy a mozgalomban a butaság, tudatlanság még akkor is ártalmas lehet, ha a műveletlen forradalmár amúgy jó szándékú, tisztességes ember. A marxizmus modernizációs elmélet, s a létezett szocializmusok bukása arra is bizonyították, hogy az államszocializmus a modernizáció számos feladatát nem tudta megoldani.

A XVIII. század végén, a XIX. század első évtizedeiben a modernizációt az úgynevezett ipari forradalom jelentette. Megjelentek azok a szerszámok, gépek, amelyek már nem az állat vagy az ember fizikai energiáját hasznosították (gőzgépek), s ennek következtében a korábbiaknál lényegesen termelékenyebben lehetett velük dolgozni. Kialakult a modern értelemben vett nagyipar is. A dolgozók első válaszközlója a géprombolás volt. Noha a géprombolások indítékaira volt magyarázat – csökkentek a bérek, nőtt a munkanélküliség, elviselhetetlenné vált a kizsákmányolás –, a termelékenyebb termelőeszközök megjelenése történelmi léptékben nem is hosszú távon, mégiscsak az életszínvonal emelkedését eredményezte. Ehhez persze hozzájárult a nagyüzemi munkásosztály érdekvédelmi tevékenysége is, amely a tömegméretekre való tekintettel hatékonyabb tudott lenni, mint amennyire az, az elszigetelt, kis manufaktúrákban volt. A munkásosztály bérharcainak szervezését a nagyüzem azért is könnyítette meg, mert az eszmecsere, az információ átadása a kis távolságok miatt egyszerűbb lehetett: a hírek futótűzserűen terjedtek. S nemcsak szóban, hanem írásban is. A mozgalmak szervezői gyorsan felismerték, hogy röpcédulákkal, a dolgozók szervezeteinek tulajdonában levő újságokkal, a hatékonyság megsokszorozható. S bár a sajtószabadság a polgári forradalmak követelése volt, s jöllehet a burzsoázia ellen harcoló munkásosztály kiadványait gyakran cenzúrázták, elkoboz-

ták, betiltották, azért mindig meg lehetett találni a terjesztés legális vagy illegális módjait. Az információ ugyan nem az emberiség találmánya, de tudatos felhasználása az emberi nem sajátossága. Információ nélkül nem lehet tervezni, dolgozni, alkotni. Az információ egyszersmind hatalmi és harci eszközzé is vált. Hatalmi eszközzé, mert az uralkodó osztály önmaga számára hasznosította az információkat, igyekezett kisajátítani azokat, s a híreket manipuláltan, meghamisítva hozta nyilvánosságra. Harci eszközzé, mert az elnyomottak igyekeztek ledönteni az információs korlátokat, és követeléseik érdekében használni a sajtó nyújtotta lehetőségeket.

A múlt század végére, századunk elejére a szabadversenyos kapitalizmus monopolkapitalizmussá, imperializmussá nőtte ki magát. A tőke koncentrációja, centralizációja, mamutvállalatok létrejöttét eredményezte. E monopóliumok üzemeltetése, áttekintése, működésének tervezhetősége, a korábban gyorsabb információs technikát igényelt. Ekkor vált tömegessé a nem is sokkal korábban feltalált távíró, a telefon, az első világháború alatt pedig a rádiótávíró használata, s terjedt el a némafilm. Innen már csak egy lépés a műsorszóró rádió megjelenése. Az elektromosság segítségével történő információterjesztés, a távközlés technikája, tehát nem néhány hóbortos feltaláló rögeszméje, hanem társadalmi szükséglet. Természetesen, az új társadalom, a fiatal szovjetállam is egyik legfontosabb feladatának tartotta a híradástechnika, a távközlés gyors ütemű fejlesztését. Ezért nem meglepő, hogy a harmincas évek Szovjetuniójában nagyon sok hírközléstechnikai, tehát tudományos eredmény született. Ma úgy mondanánk, hogy ezen a területen a Szovjetunió is a világszínvonalat képviselte. A távközlési technika fejlesztésének persze elsősorban hadászati okai voltak, de azért ebben a korszakban kezdődtek meg a moszkvai kísérleti tévéadások is. Csakúgy, mint a berliniek, a londoniak vagy a New York-iak. A kutatók már korábban világszerte rájöttek arra, hogy a nagy távolságú távközléshez távközlőhálózatokra van szükség. (Mondhatnánk, hogy ezt már az ókorban is tudták, ezért állították fel jelzőtornyok hálózatát. De többek között távközléstechnikai hiányosságokra is visszavezethető a Római Birodalom bukása: túl lassan jutott el az információ a birodalom egyik végétől a másikig, áttekinthetetlené vált a rendszer.) A hálózat a modernizáció egyik kulcsszava is lehetne, mert például elektromos hálózat nélkül nincs távközlési (telefon-, távíró-, rádió-) hálózat sem. De a monopolkapitalizmust más területeken is a hálózat jellemzi: a kereskedelmi hálózatok (például áruházlánc) vagy a termelési hálózat (leányvállalatok). A hálózat olyan nagyüzem, amelynek területi határai rugalmasan változtathatók, amelyben a tőke, a hálózati tagok tőkéjének összegződése folytán, soha nem látott méretekben koncentrálódhat, s amely – nem utolsó szempont – könnyen ellenőrizhető, kézben tartható. Információs szempontból tehát a távközlési hálózat ugyanúgy monopólium, mint ahogy kereskedelmi szempontból az üzleti hálózat is az. A távközlési hálózat azonban még nem információt termelő, hanem csupán információt továbbító eszköz. Ebben az értelemben leginkább a kereskedelmi hálózathoz hasonlít. A második világháború előtt az információ előállítása még szinte manufakturálisan történt, csak az elosztása valósult meg nagyüzemi módon.

Néhány évvel a II. világháború után, volt egy figyelemre méltó kísérlet az információs monopólium megtörésére. Az ENSZ emberi jogokról szóló egyezségokmánya kimondja ugyanis, hogy minden embernek joga van az információ kutatására, fejlesztésére, terjesztésére és áramoltatására zaklatások és határokra való tekintet nélkül, bármilyen formában. A nyilatkozat ezen része nyilvánvalóan azért született meg, mert a háború során szigorú büntetésben – gyakorta internálásban – részesült az, aki a szövetségesek adásait (BBC, moszkvai Kossuth Rádió stb.) hallgatta; be kellett szolgáltatni a rádióamatőr berendezéseket stb. Valójában az ENSZ-okmány nem más, mint a klasszikus polgári szabadságjogok korszerű megfogalmazása. Nincs is semmi baj vele; a nyilatkozat – valójában ajánlás – a mai napig a legegyszerűbb próbálkozás, egy apró szépséghibával: az okmány az emberi jogok érvényesítésének semmilyen garanciáját sem tartalmazza. Vagyis a sajtószabadságról szóló részében csupán elvi lehetőségeket fogalmaz meg anélkül, hogy figyelembe venné az információs technikák költségeit és a társadalmi berendezkedésből származó problémákat. A későbbi nemzetközi szerződések, ráadásul, lényegében csúfolják meg az ENSZ-nyilatkozat szellemét, ugyanis mind az európai,

mind az amerikai polgárjogi nyilatkozat megállapítja, hogy mivel az információ terjesztése különleges felelősség, ezért az egyes kormányok engedélyhez köthetik a rádió- és televízióállomások, továbbá a filmvállalatok működését. Az Egyesült Államok – erkölcsi okokra hivatkozva – bizonyos fajta cenzúrázás bevezetését is szükségesnek tartja. Európában pedig a földrész mindkét táborában többnyire úgy értelmezték az engedélyhez kötöttséget, hogy engedélyt csak az állami tömegtájékoztatási és távközlési eszközök kaphatnak. Ez a korlátozás Nyugat-Európában csupán a hetvenes években oldódik fel, a szocialistának nevezett országokban pedig egyedül Magyarországon engedékeny a hatalom: a nyolcvanas évek elején a televíziós kábelhálózatokban lehetővé teszi közösségek megjelenését is. (Ma már szinte hihetetlen, hogy egykoron az írógépet is be kellett jelenteni, fénymásológépet pedig tilos volt működtetni.) De nehogy azt higgyük, hogy a fejlett Nyugat oly könnyen adta meg magát: például Németországban az információ terjesztését (műsorsugárzást, kábeltelevíziózást, telefonbeszélgetés továbbítását) napjainkban is csak a német posta – vagy annak utódszervezete – végezheti. S ezzel megmarad a könnyű ellenőrizhetőség, netán a cenzúrázás technikai lehetősége.

De túl sokat ugrottunk előre. A II. világháború után – a háborús fejlesztések és a két világrendszer létrejöttének hatására – megkezdődött a második ipari forradalom, amelyet tudományos-technikai forradalomnak (ttf) is neveznek. A ttf nemcsak a fizikai munkától szabadította meg a termelőket, hanem a szellemi rutinmunkát is gépesítette. A tudományos kutatások eredményei egyre gyorsabban épültek be a termelésbe – legalábbis ott, ahol hagyták. A gyorsütemű fejlődés és a fejlődés összetettsége következtében nagyon sok új információ keletkezett: az ipari robbanás információrobbanással járt együtt. A dolgok ismételten összefüggenek: a modern termelőeszközök és a hadászat fejlesztése igen bonyolult számításokat, tudományos eszközparkot igényel, és a fejlesztés eredményeként olyan új anyagok, szerszámok, technológiai eljárások keletkeznek, amelyeknek az előállítása, megmunkálása, irányítása csak gépi eszközökkel – többek között a szellemi munka gyorsaságát, pontosságát növelő gépi eszközökkel, számítógépekkel – lehetséges. A számítógép megjelenése azért minősíthető forradalmi változásnak minden előző eszközhöz képest, mert a számítógép önmagában semmit nem ér, a gép csakis a rajta futtatott programokkal – szellemi termelőeszközökkel – együtt használható. Az információ előállítása, feldolgozása ipari méreteket ölt: éppen úgy nagyüzemivé válik, mint ahogy korábban a hagyományos termelés. Ha az információt termelőeszköznek tekintjük, akkor annak társadalmi jellegét a termelési viszonyok határozzák meg. Ha ezek a viszonyok tőkés termelési viszonyok, akkor a legfontosabb információk is a tőkés tulajdonát képezik, mégpedig minden eddiginél közvetlenebb, és a tőkés által minden eddiginél jobban védett tulajdonát. Immáron nemcsak az információ szétosztása, hanem annak termelése is egy szűk csoport – és egyre terjeszkedő csoport – monopóliumává válik. S ha ettől kezdve nemcsak a fizikai munka, hanem a szellemi munka is gépesíthető, akkor a szellemi munkás, a szakértelmiség is egyre inkább bérmunkássá válik, a munkamegosztásban elfoglalt helye csakis szakképzettségében különbözteti meg a fizikai munkástól. Az információ, mint iparág, egyrészt új munkahelyeket teremt, másrészt viszont a teremtésnél sokkal nagyobb mértékben szüntet meg munkahelyeket. Minél fejlettebb egy ország, annál több szellemi munkahely keletkezik benne, és annál több hagyományos munkahely szűnik meg. Minél fejletlenebb egy ország, minél kevesebb szakemberrel rendelkezik, minél jobban megbénítják a szakképzett munkaerőt termelő oktatási intézményeit, annál kevésbé tud az új iparágakban munkahelyeket teremteni. Az ilyen országok egyetlen lehetősége az marad, az, hogy a fejlett országok kiszolgálója legyen – olyan mértékben, amilyenben ezt a fejlettek igénylik.

S már át is tértünk a következő szakaszba, amelyet a nemzetközi tőkés vállalkozások – a termelési tőke, a banktőke és az információs tőke – egyesülése jellemez. Az egyre nagyobb médiabirodalmak mögött hatalmas ipari bázis és ugyancsak hatalmas nemzetközi bankok állnak. Csupán egyetlen példa: a japán Sony körülbelül tíz évvel ezelőtt megvásárolta a legnagyobb amerikai mamut lemeztársaságot, a CBS birodalomhoz tartozó kiadót, stúdiókkal, archívumokkal, kiadói jogokkal, szőröstülbőröstül, mindenestül kétnyomár dollárért. Mindezt annak érdekében tette, hogy a Philips-szel közö-

sen, európai és japán bankok és kormányprogramok támogatásával fejlesztett digitális hanglemezek (CD-k), néhány év alatt kiszoríthatóak a hagyományos fekete hanglemezeket. Ezzel egyidejűleg ugyancsak a Sony megvette az egyik leghíresebb amerikai stúdiótechnikai berendezésgyártót is, az MCI-t. Időközben a japán színes tévékészülékek egyre olcsóbbak és jobbak lettek, ezért a legnagyobb USA-beli szórakoztató elektronikai gyárak, a Zenith-nek is be kellett fejeznie a színes tévék gyártását, s ezzel csaknem a teljes amerikai szórakoztató- és stúdiótechnikai elektronikai ipar, japán – elsősorban Sony – ellenőrzés alá került. A következő lépések egyikeként a Sony 6,5 milliárd dollárért megvásárolta Hollywood egyik filmgyárát, az első tíz közé tartozó Columbia Pictures-t, jelenleg pedig már a Sony tulajdona a CBS rádió- és televízióhálózat 25 százaléka is, a hozzá tartozó központi műsorkészítő kapacitással együtt. (Csak azért nem több, mert az amerikai médiatörvény – ellentétben a magyarrai – tiltja a 25 százaléknál nagyobb külföldi részesedést a médiában.)

Az információs iparágat – nem lehet eléggé hangsúlyozni – ugyanazok a tulajdonságok jellemzik, mint a gazdaság bármely más területét. Itt is tervszerűség van a monopóliumokon belül és anarchia a piacon, tehát itt is előre megtervezett, mégis pazarló a termelés. A hetvenes évek óta tartó általános túltermelési válság ezt a területet sem kerülte el. A valóban hasznos információk aránya az össztermékhez képest csekély, s túlteltettség van az információ előállítását, feldolgozását segítő termékek (például számítógép, számítógépprogram), valamint az információ elosztásának (hálózatok) területén is. E három túltermelési tünet kezelésére újabb és újabb információk, információelőállító és -feldolgozó eszközök, valamint információelosztók jelennek meg: ezek egyik csoportját információs szuperországutaknak nevezik. Hazánkban a legismertebb közülük az Internet.

Akik még nem találkoztak az Internettel, képzeljenek el egy olyan szolgáltatást, amelynek segítségével levelezni lehet, hallgatható rajta rádióműsor, képeket továbbíthatunk, lexikonokban böngészhetünk, vásárolhatunk és üzletet köthetünk; röviden: bármilyen fajta információ bármilyen témában megtalálható rajta, és mi is adhatunk információt a hálózaton.

Az Internet egyszerre köt le információtermelő szellemi kapacitást, megvásárlásra készlet újabb és újabb információtechnikai eszközöket, és nélkülözhetetlenné tesz egy újabb közműszerű hálózatot. Az Internet valóban nem ismer határokat. A Föld bármely pontján csatlakozni lehet rá, és a Föld bármely pontján termelődött információhoz hozzáférési lehetőséget biztosít. A Soros Alapítvány által hazánkban is elterjedt szóhasználattal élve: az Internet, a nyitott, demokratikus információs társadalom egyik hatékony eszköze.

Valójában az Internet a modem multinacionális tőke információs gyarmatosításának egyik eszköze, hiszen az Internethez való csatlakozás, s különösen az Internet üzemeltetése költséges, tehát a nyitottság csak bizonyos anyagi feltételek birtokában használható ki igazán. Jellemző, hogy a csatlakozási díj Spanyolországban 700 dollár, Latin-Amerikában viszont – ahol a távközlés jórészt spanyol cégek kezében van – 23 000 dollár. Az Interneten egyre több a kereskedelmi információ (reklám). Egyre több a felesleges információs blöff, ezáltal nő a fontos információ megtalálásához szükséges idő, vagyis az üzemeltetés költsége. Egyre több a csak külön előfizetési díj ellenében megkapható információ is. Az Internet valamennyi tárgyi eszköze – a számítógép, a fénykábel, a kontinenseket összekötő műhold – csak fejlett, és gyorsan avultított technológiával gyártható. A működtetéshez szükséges programok jogvédelem, nem ingyen állnak rendelkezésre, és ezeket is szándékosan gyorsan avultatják el. Az Internethez való hozzáférés egy egyszerű embargóval vagy egy kicsit költségesebb programozási eljárással bármikor letiltható, továbbá a fejlett eszközöket vagy ezek gyártási és forgalmazási jogát a fejlettek diktálta áron kell megvenni. Az Interneten terjesztett információ – hálózatról lévén szó – könnyen ellenőrizhető, cenzúrázható.

Az információs iparág gyarmatosítása természetesen nemcsak az Internet esetében érhető tetten: Magyarország vonatkozásában máris külföldi kézben van valamennyi nagy példányszámú újság, a vezetőkes távközlés (MATÁV) és az összes rádiótelefon-hálózat (Westel 450, Westel 900, Pannon

GSM). A rádió- és tévé műsorszóró hálózat, az Antenna Hungária elköttyvetélyése is csupán a hatalmi elitben belüli marakodás miatt késik. Már megkezdődött a helyi rádiók és televíziók multinacionális külföldi tulajdonosok általi felvásárlása (IP Hungary, CLT, MTM stb.); és a néhány nap múlva meghirdetendő országos magánrádió-hálózat iránt is külföldi cégek érdeklődnek. A TV2 esetében pedig csupán az a kérdés, hogy német, francia vagy amerikai lesz-e az új tulajdonos a magyar helyett. Az információs társadalom jelenlegi formája tehát a mi számunkra ma még elsősorban azt jelenti, hogy hazánk uralkodó körei lemondtak az információ fölötti nemzeti önrendelkezés jogáról.

A helyzet mégsem reménytelen. A tőkés típusú információs társadalom ellentmondásai máris tiltakozásokat váltanak ki. Nem csak a marxisták, hanem a haladó polgári értelmiségiek is felismerték, hogy a „szabad, nyitott társadalom” minden korábbinál, nagyobb elszigeteltséghez, megosztottsághoz vezethet. Nem járul hozzá a népek egyenjogúságához, éppen ellenkezőleg: a gyengéket még gyengébbé, még kiszolgáltatottabbá teszi. A hálózatokon terjesztett szemét, veszélyezteti a kultúrát. Az információs társadalom fokozza az egyes emberekben amúgy is meglévő veszélyeztetettség érzését, hiszen pillanatok alatt munkanélkülivé válik mindenki, aki nem képes lépést tartani. Pedig, ahogy a fizikai munkára való alkalmasság vonatkozásában nagy különbségek vannak az egyes emberek között, ugyanúgy – vagy talán még inkább – különbözünk egymástól a szellemi teljesítőképesség szempontjából. Az információs társadalom nem védi a gyerekeket, hiszen a gyengén fejlett országokban a tanulás lehetőségétől is megfosztja őket, és nem óvja azok életét sem, akik már nem tudnak tanulni. A kutatók azt is kimutatták, hogy miközben a formális munkaidő csökkent a fejlett tőkés országokban, a tényleges munkaidő mérhetetlen és ellenőrizhetetlen módon növekedett, mivel a folyamatos önképzés a szabadidő terhére történik. A polgári értelmiség egy része ezért elfordul az információs társadalomtól, mintegy kivonul belőle. De ez az út sehová sem vezet: a fára nem lehet visszamászni, ha már egyszer lejtöttünk róla. A kivonulás persze érthető: a szocializmus eszméiben csalódtott értelmiség nem mer eljutni még egy távoli jövőben elképzelhető rendszerváltás, társadalmi forradalom gondolatáig sem.

A tőkés típusú információs társadalom ellen, az információs társadalom eszközeivel lehet a leghatékonyabban harcolni. Hiszen, ha ilyen mértékű információs túltermelés van, akkor az elvileg korlátlan ellenőrzési lehetőség gyakorlatilag ellenőrzésképtelenséget is jelent. Mégsem ülhet minden számítógép, fénymásológép, Internet-használó mellett egy csósz. Első lépésként tehát minél hamarabb meg kell tanulni mindannyiunknak az információs eszközök – a számítógép, az Internet – használatát. S ha a Soros Alapítvány pályázatainak segítségével könnyebben tanulható meg mindez, akkor nem kell szegénylősnek lenni. Ugyancsak üdvözölhető a Művelődési és Közoktatási Minisztérium vezetőjének az az elképzelése, hogy minden iskolában legyen számítógép. Viszont küzdeni kell azért, hogy az állami oktatási intézményekben mindenütt ingyenes legyen a számítógépes oktatás (is), és hogy legyen – maradjon – elegendő állami alap-, közép- és felsőfokú tanintézet. Az információs rendszerekhez való hozzáférés esélyeinek egyenlősége helyett a hozzáférés feltételeinek egyenlőségét, magyarul a tényleges, az egyének és csoportok, közösségek anyagi lehetőségeitől független hozzáférés lehetőségét kell kivívni. S aki ért a modern eszközökhöz, az tanítsa meg ezek használatára a többieket is. Már csak azért is, mert könnyebben talál munkát az, aki korszerű ismeretekkel rendelkezik. Az eszközismereti és -használati lehetőség birtokában nemcsak azt kell figyelniünk, mit mondanak mások, hanem minden lehetséges eszközzel – sajtóval, rádióval, tévével, Internettel – folyamatosan információt kell adnunk magunkról, környezetünkéről: a helyi gondokról, eredményekről. Ez nem azt jelenti, hogy minden eszközt tulajdonolnunk kell, hanem azt, hogy használni kell őket. A Munkáspártnak – és a médiatörvény rendelkezési alapján semmilyen pártnak – sem lehet saját rádió- vagy tévéállomása, de egyetlen pártagnak sem tilos a helyi rádiókban, tévékben véleményt nyilvánítani. Lehet, hogy nem könnyű ezekben bejutni, de nem lehetetlen. A harci eszközök sokaságával ténylegesen demokratikussá kell változtatnunk, társadalmisítanunk kell az információt. Ez újszerű feladat, emiatt teljesen új gondolkodást és munkamódszert is igényel a megoldása. Például, sokkal bátrabb egyéni kezdemény-

nyezést, és sokkal kevesebb hagyományos mozgalmi formát. (Tüntetni például nemcsak az utcán lehet, hanem az Interneten is.) De nem egyszeri akcióról, hanem arról a vélhetően lassú folyamatról van szó, amelynek célja, hogy a hálózatok felszabaduljanak a magántőke és az elit csoportok kizárólagos ellenőrzése alól, és mindannyiunk javát szolgálják. Nincs is szükség a hagyományos értelemben vett ellenőrzésre, csupán a mindenkítől elvárható etikai szabályok szokásjoggá válására. Soha többé nem szabad a szólásszabadságot megnyirbálni. Az információ ténylegesen szabad fejlesztése, áramoltatása, kutatása, terjesztése zaklatások nélkül, határookra való tekintet nélkül, bármilyen formában és bürokratikus engedélyeztetési eljárások nélkül, olyan távlatait vázolja fel a XXI. század társadalmának, amelyben a fizikai és a rutinszerű szellemi munka gépesítése nem munkanélküliséget, kiszolgáltatottságot és nyomorúságot, hanem minőségibb, emberibb, alkotóbb és rövidebb idejű kötelező munkát, a szabad termelők információs nemzetköziségét, és a szabadon társult termelő közösségeknek az állandó megújulás érdekében történő, de nem öncélú szabad versenyét teszi lehetővé. Hogy ez a jövő messze van? Őszintén szólva, tizenöt évvel ezelőtt én se hittem volna, hogy ezt a tanulmányt számítógéppel fogom írni...

Szveink és Tetteink

a Munkáspárt elméleti folyóirata

Nyilvántartási szám: BT-97/901/1992

Szerkesztőség: 1083 Budapest, Bercsényi utca 17. / IV.
Telefon: 311-1509, levélcím: 1445 Budapest Pf. 302.

Felolvasó szerkesztő: Haró József

Kiadó: Progressio Kiadó Kft.

Felolvasó: Mátó Vajda János ügyvezető igazgató

Megvásárolható és előfizethető:

A koordinációs bizottságnál és a Progressio Kiadónál